

nedozorelo delo. Druga stvar, v kateri vidim vzrok šibkosti Veronike Deseniške, je manj elementarnega značaja. Vse delo vzbuja nepremagljiv občutek, da je Župančič hotel napisati nekaj posebno pomembnega in da ga je to hotenje spremljalo pri vsem tem delu ter mu ni dalo, da bi se podredil snovi s tisto sveto in božanstveno vdanostjo in zatajevanjem samega sebe, ki edina lahko dasta umetniku neskaljen pogled za resnico med kričečimi stvarmi tega sveta. Josip Vidmar.

F. S. Finžgar: Dekla Ančka in Srečala sta se. Zbranih spisov 4. zvezek. Založila Nova založba v Ljubljani, 1924. Natisnila Zadružna tiskarna. Str. 200. — Ničesar ne moremo o tem delu povedati, kar se ne bi dotikalo vsega Finžgarjevega bistva, kajti prav z Ančko se zdi še posebej zvezana njegova literarna veljavnost, ne glede na to, da je to Finžgarjevo najbolj izčiščeno delo. Kot umetniški borec Finžgar ni nastopal očitno; je realist, ki s sistematično inventarnostjo prikazuje vse narodno življenje z dvojnimi namenoma: prvič, da v značilnih oblikah postavlja priče za narodno individualnost, in drugič, da to individualnost etično oplemenitenje ozarja nazaj na narod ter tako opravlja domače vzgojno delo. Je tedaj reprezentativen in vzgojen. V tem dvojnem hotenju tiči velik del prvobitne epične moči, ki prirodno nagnjenje do basnovanja povzdigne vedno v borbo za ideale naroda in človeka. Dočim je Finžgar svoje širše epično razpoloženje izživel v epopeji Pod svobodnim solncem, je svoje prave vrline stisnil v novelo o dekli Ančki.

Poglejmo, kateri formalni umetniški zakoni so pisali to novelo! Opravka imamo z realizmom. Ta sicer tudi v noveli ne prinaša več povsem nenavadne ali celó nadnaravne dogodivščine, vendar vse bistvo realistične novele še vedno teži po enotnem in efektnem dogodku, ki mora imeti svojo resničnostno podlago v značaju oseb. Toda tak dogodek bi bil sam zase le še vse preveč gola snov, da ni ravno v njem pisateljeva naloga, da nam izkaže značaje, ki nam jih je brez razvoja predstavil, tukaj na vrhovih življenja, še posebno silne in žive ter izpriča njihovo duševno pristnost. Pa tudi realistična novela bi bila kljub temu nesodobna in nedostatna, če bi spričo silne koncentracije, ki jo zahteva, imela v svojem vrhu zgolj uspešno potrditev značajeve, če ne bi ta vrh odkril ravno presenetljive in nepreračunljive globine značajeve in življenja.

Finžgarjev dogodek spada v dnevno kroniko in ni plod umetniške domišljije, pa je vendar kakor ustvarjen. V resnici je bilo Finžgarjevo umetniško delo to, da je postavil pristen značaj zemlje in ljudi in v največji ekonomiji napotil dejanje naravnost h katastrofi, da pri vsej naturnosti usodni dogodek vendarle trešči kakor iz jasnega. Tako se mu je res posrečilo, da je pisateljska tvornost skoraj popolnoma izpodrinila primitivnost zgodbe. Ančko bi lahko imenovali novelo miljeja. Vrlina Zolajeve naturalistične šole z najsubtilnejšo podrobnostjo nalahno privzdiguje Finžgarju lastna prazničnost, vendar vse osebe stoje tako vsajene v tla, da se premikajo s svojo pod-

stavo vred. Janez in Ančka sta živa v svoji plastiki. Krepeke so črte ostalih oseb, zlasti Mokarja. Jasnost in harmonija, ta dva formalna vrhova iščeta le še tretjega v trojici zahtev vsake umetnine: notranje toplote, s katero je dolgo skop. Skoraj obžaluješ preracionalnega delavca Finžgarja na račun pesnika, dokler ne zasije čudno gorka luč preko obeh pisem. V teh dveh pismih, klasičnih med našimi knjigami, je zame poleg Janezovega odhoda tista tajinstvena globina obeh značajeve, radi katere je bila Ančka vredna pisanja. Dodatno mu moramo šteti v dobro tudi to, da ni iskal stereotipnega konca.

Če je Finžgar v vsem tem le dober izpopolnjevalec realistične forme, je vendarle borec z druge strani. V znanem razgovoru je katoliško literaturo potajil, nato pa takoj za tem postavil specifično katoliško delo. Prav s te strani je Ančka snovno in oblikovno še posebej zanimiva. Snovno je segel do bridkih življenjskih intimnosti. Njihovo vzročnost je izpeljal do zadnjih vlaken resnično, kakor živi in trpi naravno zdrav in veren naš človek. Moralni konflikt je poudaril v vsi odgovornosti in ga potrdil z živim trpljenjem. Ali je bila prevelika racionalna tenkovestnost ali premočno realistično nagnjenje, da je za Ančko in Janeza poklical vino na pomoč, ne vemo, ne pravni, ne vzgojni, ne dušeslovni razlogi tega ne zahtevajo. Nadalje so ravno nenavadne etične kreposti v Janezu in Ančki tisto, kar stopnjuje dogodek do tragike in da umetniška nujnost prepreči osladen ali solzav konec. Saj ideal pisatelj stoji jasno pred čitateljevimi očmi.

Koliko je Finžgar v umetniški uvidevnosti dozorel, kaže ravno razlika med Srečala sta se in Ančko. Tam — osem let nazaj — široke sporednice, odete v gladek literaren jezik, potekajoče v navaden, že nastavljen konec, nenujno spuščanje na parket, kakor da je pri romanu Iz modernega sveta preostal še mal drobec — tu v Ančki življenjska gotovost brez teorij in skoraj brez pridržka. Skoraj! Zakaj, da posežemo tja, odkoder smo izšli, zopet je Finžgarjevo tragično bistvo, da hoče biti večji delavec kot umetnik, več modrijana kot pesnika. V njegovem idealizmu živi prepričanje, da poustvarjanje človeške resnice še ni prava vsebina umetnosti in da je edina prava lepota šele v dobroti, ki izhaja iz večne resnice. Tako se križata v njem oblikovni realist in idejni delavec realizmu nasprotnih podlag; tako vztraja na poti, kjer bi marsikak korak za seboj rad popravil, — in si marsikaterega naprej ne upa napraviti eden izmed najbolj polnokrvnih Slovencev, ki ga skoraj ne moremo drugače imenovati kot — Brutus našega realizma. France Koblar.

Pavel Perko: Z naših gorá. Zbirka novel, slik in črtic. I. zvezek. Natisnil in založil A. Slatnar v Kamniku, 1924. S pisateljevo sliko. Str. 199. — Pisatelja poznamo kot sotrudnika Mohorjevega koledarja in Večernice ter Doma in sveta pred desetletjem. S tem pogledom laže ocenimo to knjigo, ki je sicer nismo dobili, pa jo radi posebnih okoliščin in nekaterih temeljnih vprašanj moramo omeniti. Knjigo preveva hotenje, nuditi

čisto, neoporečno branje za ljudstvo. V uvodnem Pozdravu Perko pravi, da je slovensko ljudstvo opazoval dolgo let in mu hotel pogledati v dušo, hotel seči prav do jedra. Seči do jedra, se pravi globoko zajeti, izraziti bistvo, kar je vrhovno načelo vsakega lepega dela, tudi ljudskega. Če pa pogledamo tvorne sile te knjige in njene rezultate, vidimo, da si niso v skladu s pisateljevim hotenjem in našim pričakovanjem. Perko ni bil umetnik, temveč samo pisatelj. Domačin ali bližnji znanec bo spoznal več ali manj realne vzore in krajevni kolorit Perkove ožje domovine, ni pa se vse to prelilo po pisateljevem peresu do organske žive lepote. Ker pisatelj ni organski, je deskriptiven tudi v pripovedovanju, je neplastičen, zato so njegove osebe, ki naj bi bile vendarle realistične, brez obrazov in imajo le — srce, mehko in dobro. Zato je n. pr. Vljudna gostobesedna zgodba malih ljubezenskih dogodkov z moralo, Dr. Lovro le poizkus novele s socialno teorijo (primerjaj dr. Sluga v Finžgarjevem Iz modernega sveta!), ima pa eno res lepo podobo: hromo šiviljo pri oknu, Tinačka ni nič več kot morda resnična zgodba, Moško in odločno umetniško neplodna društvena snov s teoretično moralo — itd. — izvzeli bi le Mrakovega Tomaža, ki res stopi iz knjige in živi. V vsem vidimo voljo, predstaviti etične vrednote malih ljudi, orisati njihovo tiho trpljenje, pa se je poleg malenkosti vdalo samo eno sredstvo: domača pokrajina, v en barven ton ubrana idiličnost. To pa so male vrednote na literarni tehtnici, kajti tudi v ozko snov pravi umetnik vlije velike kvalitete. Vemo, take knjige zrastejo sporedno z vsako dobo: navidez so zaokrožene v vladajočem slogu, v bistvu pa so neznačilne in nezanimive; sproščeni poetični realizem je podal to knjigo. Res je tudi in priznamo, da je označeni čas, v katerem je nastajala Perkova knjiga poleg vrhov Iv. Cankarja, Finžgarja in Detele podajal v prozi samo dela pod srednjo mero. Prav zato je ta knjiga zakesnela in je literarno nezanimiva.

Trditev, da to knjigo lahko damo vsakomur v roke, je resnična in praktična, pa se s principi estetične lepote prav nič ne krije; zato moramo pisateljevo delo označiti kot nezadostno in za ljudstvo premalo krepko. Neresnična je druga trditev, da je v tem delu »nemara vse, kar je na modernem — dobrega«. (Dr. M. O. v Slovencu dne 15. marca 1924.) To je ironizujoča votla gesta, gospoda, neiskrenost ali zmota! Ni še evfemistično kramljanje v korektnem knjižnem jeziku vsa umetnost, ustvarjanje je tisto, ki giblje in oživilja klice lepega v nas, nobene uporabljene pridobitve, ne moderne ne stare; umetnost je samo ena resnična. Odveč in neumesten je bil ob tej knjigi zalet v današnji čas, v »splošni beletristični dolgčas, v čas »modernega meglenega iskanja, previjanja in spakovanja«. Gospoda, ki niste šli bedeci mimo svojedobne moderne in vam je njen efektivni uspeh ostal nepoznan (»Dekadentski biseri« in Leonardova kritika Samogovorov, znak te strani!) in ste zamudili najlepši čas, tudi dela sedanjih, za umetnost težkih dni ne poznate in soditi ne morete. Ne bo vse ostalo kakor je, ni, kakor bi

moralo biti, a pravico do ironiziranja duševnega napora in dela ste si sami odrekli. France Koblar.

Splošna knjižnica. Zvezki 6, 13, 15, 16, 19, 20, 21, 22. V Ljubljani, 1924. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna.

Slovenska reklamka narašča vidno iz meseca v mesec. L. Nováková enodejanka »**Ljubosumnost**« je skromno odrsko blago starega okusa. Takele reči morejo prevajati samo slovenski neslovstveni literatje. Jaz bi na Bradačevem vendar signaliral anonimno. Garšino »**Nadežda Nikolajevna**« (prevel U. Žun) in obeh Goncourtjev slovit »**Renée Mauperin**« (prevel P. V. Brežnik) ste zaslužili prevoda že kot umetnostna tipika. Prevod je tuintam srednje dober, bolj časnikarski nego strokovno izbrušen. V večji meri velja to tudi še za Pogačnikov prevod Tolstega »**Kreutzerjeve sonate**«. Glede Bradačevega prevoda iz Zeyerja (»**Gompači in Komurasaki**«) ne bom sodil, ker vem, kako redko zadehti celó v izvirniku književna češčina in celó pri klasikih. Skrbno delo pa je Funtkov »avtoriziran« prevod iz G. Hauptmanna: »**Potopljeni zvon**«. Funtek ni Župančič, ne doživlja kot umetnik, a tolmači brezhibno in dorastlo. Ni Župančič (dialekta za Jagobabo ne zmore), a je le za stopnjo pod njim. Za šolsko uporabo bi bil mogel seveda oskrbeti uvod in tolmač. Milčinskoga »**Dvanajst kratkočasnih zgodbic II.**« je zopet nekaj pristne in sveže šale in dobrohotne satire, ki si ustvarja sloves v anonimu in tipu »Fridolina Žolne«. Nova prikazen v knjižnici pa je zbirka izvirnih verzov Samčevih: »**Življenje**«. Šolski melodizem v besedi, ki je več literarna nego lastni dožitek. Mimo ušes šumi, pa ni pesem. Le asociativno vzbuja spomin in občutje po pravi pesmi: Ali si jo zložil sam v »polpretekl« dobi, ali si jo bral nekje v Ketteju, Župančiču, Grudnu? Nekje v tistih letih, ko človek nima ni še zrele krvi ni lastne duše. Ko se levi, bi dejal, obožujoč vase pogreznjen svoj mali duševni mikrokozem. »Poezija« z navednicami, ki je vse ena in vedno ista psihoza mladega lirskega duha. Tistega, ki še ne ve v deželo besednega estetičizma in ljubi fanfarstvo retorske puhlice: žarki ljubezni, ritmi življenja i. p. Dr. I. P.

Đuro Vilović, **Zagaljeni životi.** Novele, 1923. Izdala Matica Hrvatska u Zagrebu.

Vilović bo prav gotovo ime v novem hrvatskem pripovedništvu. Vseh devet novel v knjižni izdaji M. H. priča, da ima bogato iznajdljivost glede motiva, pa tudi sijajno moderno pripovedno tehniko z neredko prav močnim lastnim izrazom, gledanjem in občutjem. Novele Vilovićeve so sicer velikomestno evropejstvo brez lokalne domače barve in perspektive, pa se vendar dojmijo domače spričo n. pr. Begovičevih, ki ne iščejo ni za ped v dušo in živo srce, komaj v najživahnejše čutnice. Vilović ima srce, misel in zdrav okus. Vilović bo prav gotovo ime v hrvatskem pripovedništvu. Recimo, močno ime, zakaj sloves že ima podčrtan ob ponesrečenem istodobnim Gjalskim z »Lajtnantom Milićem«. Dr. I. P.